

Vicenç Biete, una visió integradora del territori*

**Joan Tort i Donada
Pere Tobaruela i Martínez**

«La meva constitució cosmopolita, practicada llargament i reiteradament, m'ha portat a cultivar unes arrels terrenals i precises»

Josep Pla (Prefaci a *La Substància*)

El moviment excursionista català, al llarg dels seus cent i anys escaig d'existència, no ha seguit una evolució lineal, ni ha tingut sempre una mateixa projecció social. Tot i això, presenta una sèrie de constants que s'han mantingut inalterables al pas del temps: és el cas de l'aportació que, des de l'excursionisme, han fet nombroses persones al camp general de la cultura, sovint a partir d'actituds voluntarioses i de servei desinteressat al país.

Dins el context descrit, avui volem apropar-nos a una persona que exemplifica prou bé les interrelacions entre excursionisme i cultura que, des d'un primer moment, han caracteritzat l'essència d'aquest moviment; i, concretament, entre excursionisme i geografia. En concret, fem referència a Vicenç Biete i Farré, membre actiu durant un bon nombre d'anys de la secció de geografia del Centre Excursionista de Catalunya i president, des del 1991, d'una de les institucions del país dedicades específicament a l'estudi del territori, la Societat Catalana de Geografia.

* Aquest text ha estat elaborat pels autors a partir d'una entrevista amb Vicenç Biete que va tenir lloc al seu domicili particular, el mes de juny del 1997. Posteriorment ha estat revisat pel mateix entrevistat.

Per tal de conèixer amb un cert deteniment el seu perfil biogràfic i les motivacions que l'han empès a endinsar-se en el món de l'excursionisme i de la geografia, en un sentit tan teòric com pràctic, hem anat a trobar Vicenç Biete i li hem demanat que ell mateix ens expliqués les seves experiències, la seva visió de les coses i del món. En un país com el nostre, en què, en qualsevol època, l'aportació dels autodidactes als diversos camps de la cultura ha tingut una gran rellevància, és bo de conèixer, i de donar a conèixer, actituds voluntarioses i constructives com la seva. Una actitud que no solament s'ha concretat en tasques de gestió i de suport, sinó que també s'ha plasmat per escrit en diverses obres monogràfiques que va tardar uns quants anys a elaborar, i en nombrosos articles i ressenyes publicats sobretot a revistes locals.

Tot i que la vostra experiència és força dilatada, no és fins a una edat madura que es comença a concretar en obres i treballs escrits. Ens podríeu explicar com es va formar el vostre interès pel món vinculat a l'estudi del territori?

Recordo que quan era petit ja m'interessava pel lloc on vivia. M'agradava tafanejar i saber el per què de les coses. Quan vivia al Torrent de les Flors, on vaig néixer l'any 1921, em preguntava com devia ser la Barcelona de l'altra banda, la ciutat de més enllà del barri de Gràcia. Aquest esperit encuriós, que ha estat el meu company de viatge al llarg de la vida, és el que m'ha portat a interessar-me per la geografia. De sempre m'he sentit atret per les muntanyes, per saber com estava estructurat el país... Però va ser a Cabacés, un petit poble del Priorat, d'on era filla la meva mare i on la família conservava la casa pairal, on se'm va desvetllar veritablement la dèria geogràfica. Allà, davant dels contraforts de Montsant, sortia a observar els detalls del territori, del meu entorn més proper. M'agradava apuntar-me els noms dels llocs per on passava. Va ser a Cabacés on vaig començar a adonar-me que a les coses no se les anomena perquè si: els elements del territori, quan els dones un nom semblen que tenen vida; els fas, en certa mesura, més teus. I d'aquesta manera, tan viscuda i intensa, vaig anar recorrent cada racó del terme, descobrint els elements físics i humans que el configuraven. Vaig familiaritzar-me, per dir-ho d'alguna manera, amb la seva història.

En la formació d'aquest interès vostre pel territori, per l'observació del món, va contribuir d'alguna manera l'educació que vau rebre a la família i a l'escola?

El pare era rellotger, però jo no vaig poder continuar, com els meus altres germans, aquesta tradició, ja que no tenia prou perícia i no se'm donaven gens bé els treballs manuals. Aquest va ser el motiu que em matriculessin a l'Institut-Escola, per estudiar el batxillerat. L'Institut-Escola, que avui és una referència gairebé mítica, havia iniciat aquells anys una renovació pedagògica: procurava formar-nos com a persones d'una manera integral. Hi ha una frase, que m'ha quedat gravada a la ment, que reflecteix aquest esperit: cultura és allò que queda

quan s'han oblidat les coses supèrflues. Si analitzeu aquesta afirmació podreu veure que està plena d'essència i de raó.

A l'Institut-Escola ens donaven pautes de comportament. Els professors estaven sempre al nostre abast, conviviaient tot el dia amb nosaltres; per això no hi havia exàmens, era com una mena d'avaluació contínua. Tampoc no hi havia llibres, escoltàvem el professor i preniem notes de les seves classes. Va ser, per a mi, una institució model, on ens feien preguntar-nos, contínuament, el per què de les coses. Pedagògicament va significar un progrés, i personalment, la meua etapa a l'Institut, ha representat un punt d'inflexió en la meua manera de veure les coses, ja que l'esperit que ens van inculcar m'ha acompanyat al llarg dels anys, a l'igual que a altres persones que van passar per les seves aules. En record de tot això, i com a mostra d'agraïment, es va crear l'Associació d'Amics de l'Institut-Escola, associació que manté els vincles entre els alumnes de diferents generacions.

Però el meu batxillerat va ser un batxillerat mal acabat, ja que la guerra civil el va interrompre. De la placidesa de l'escola vaig passar, de cop i volta, a viure la tragèdia directament: la mort d'un germà meu a la batalla de l'Ebre mentre jo em trobava lluitant al front del Segre; l'estada, durant tres mesos, en un camp de concentració... Tot un seguit de circumstàncies adverses em van fer deixar de costat les meves afeccions i il·lusions. Quan va acabar la guerra no vaig poder seguir els estudis i vaig posar-me a treballar com a representant d'acers, feina que no m'agradava gens, ja que personalment no m'omplia. Seguidament vaig passar al món de la impressió, on l'apartat creatiu, molt important per a mi, em permetia l'aportació d'idees pròpies. Tenia aleshores 30 anys. I, a partir d'aquell moment em vaig dedicar plenament a aquesta activitat, en un principi com a autònom, i des de l'any 1965, associat amb el propietari d'un taller d'arts gràfiques. I aquesta ha estat la meua tasca professional fins avui dia, una feina que m'ha omplert molt i a través de la qual he pogut realitzar una labor de creació.

Amb això que ens expliqueu, sembla evident que el vostre pas per l'Institut-Escola devia contribuir a reforçar la vostra inclinació per la geografia...

La geografia i les ciències naturals eren una de les assignatures més rellevants de l'Institut. Sortíem al parc, moltes vegades, a analitzar les coses, a observar-les directament. Els professors ens feien buscar els tres peus al gat, rumiar i reflexionar, per desenvolupar així la nostra ment. Quan anàvem d'excursió els professors ens preguntaven sobre allò que vèiem: què us sembla aquesta muntanya? per què s'ha format aquesta vall?... Sempre ens estaven remarcant la necessitat d'observar els elements que formen la realitat. I va ser en aquestes excursions on va néixer, en la meua ment, la idea de ser professor de geografia, ja que la matèria d'estudi m'entusiasmava i em sentia capaç de poder fer-ho.

Hi ha una sèrie de paraules que reflecteixen, molt encertadament, l'objectiu de formar íntegrament els alumnes: criticar, entendre, pluridisciplinar, enra-

onar, observar, matisar, reflexionar... Aquest termes són aplicables a la geografia, disciplina que, des del meu punt de vista, ha de seguir aquest model de visió integral en el seu enfocament.

En unes altres circumstàncies, doncs, és probable que us haguéssiu orientat a l'ensenyament de la geografia?

Sí, però la guerra va tirar per terra tots els meus projectes i vaig haver de buscar la manera de guanyar-me la vida com bonament pogués. M'hauria agradat dedicar-me a impartir classes de geografia, perquè penso que tinc una habilitat innata per presentar amb claredat les coses que, vistes de lluny estant, semblen difícils d'entendre. Aquest tarannà, diguem-ne vocacional, l'he posat en pràctica quan he sortit d'excursió, on, sobre el terreny, he intentat explicar la fesomia actual dels diferents elements del territori. S'ha de saber explicar i s'ha de fer l'intent de trobar la manera d'expressar clarament els conceptes, s'ha de construir una imatge que sigui prou entenedora. I en aquest sentit cal ser pràctic, explicar poques coses i fer-ne partíceps els altres, i estalviar-se les classes magistrals, purament teòriques i sovint buides de contingut, de realitat.

Dins la vostra trajectòria personal de coneixement i recerca, crida l'atenció el vostre afany d'estudiar detingudament un petit municipi del sud de Catalunya, Cabacés, sobre el qual heu escrit diversos treballs. Podem pensar que aquest afany ja era present en vós de ben jove, i que l'heu anat madurant al llarg dels anys?

Suposo que inconscientment sí que va ser així, ja que les coses són resultat de la maduresa de les idees, i un estudi detallat d'un poble, per petit que sigui, comporta una gran dedicació i esforç, sovint de molts anys de durada. De fet, en el meu cas, tot i haver-hi uns antecedents i una vinculació familiar amb el poble, allò que en podríem dir l'«estudi seriós» no va començar fins més tard, ja de gran. En realitat, l'aspecte de l'estudi pel qual vaig interessar-me en un principi va ser el de la toponímia, amb motiu d'haver conegut l'Albert Manent després d'un col·loqui d'onomàstica que es va celebrar a les Borges Blanques.

En aquestes circumstàncies vaig començar metòdicament, parcel·la per parcel·la, l'elaboració d'un recull de topònims del terme de Cabacés, acompanyat d'un amic meu, en Josep Vilalta, un pagès i caçador que coneixia molt bé aquell tros de territori. Em vaig dedicar durant un temps a recollir dades, que posteriorment vaig confrontar amb la documentació antiga que vaig trobar. Finalment vaig enllestir el recull i el vaig presentar al premi Josep Iglésies, que vaig guanyar. Aquest guardó em va servir de motivació per continuar estudiant el terme de Cabacés, i això em va portar a recopilar tota una sèrie de documents i escrits que, més endavant, vaig poder publicar, gràcies a la col·laboració de l'Ajuntament, amb el títol de *Cabacés. Documents i escrits*.

És indubtable, tanmateix, que la culminació de la vostra recerca local arriba amb Cabacés. Un poble a peu de Montsant, que es configura com una monografia exhaustiva...

Els dos treballs que he esmentat, el recull de topònims i el recull de documents i escrits, em van servir de punt de partida per a l'elaboració d'un llibre que reflectís els aspectes geogràfics i històrics del terme de Cabacés. Amb aquest objectiu vaig estar uns quants anys anant cada vespre, després de la meua jornada laboral, a diverses biblioteques i arxius, a la recerca de qualsevol document o escrit que fes referència, directa o indirecta, a aquest poble del Montsant.

Amb el temps, l'afany d'aprofundir en el coneixement del lloc em va portar a interrelacionar l'aspecte geogràfic del terme amb l'aspecte històric. Però no volia limitar-me a establir una simple relació, volia anar més enllà, arribar a explicar el perquè de la seva geografia i de la seva història: per què unes muntanyes tenen una forma tabular i d'altres semblen castells en ruïnes, i què té a veure això amb les diferents eres geològiques; per què el poblament varia al llarg de la història... I tot això ho volia explicar d'una manera senzilla, sense raonaments complicats i tancats, ja que es tractava de fer una obra de divulgació. Per aquest motiu vaig fugir, constantment, de la idea de fer un estudi purament científic. La meua intenció va ser elaborar un llibre per a la gent del poble, i perquè la gent del poble l'entengués calia no complicar la informació.

La vostra vinculació amb dues entitats especialment arrelades amb la geografia i l'estudi del territori, com són el Centre Excursionista de Catalunya i la Societat Catalana de Geografia, deriva directament de la vostra curiositat pel país i pel món en general?

La meua situació personal i professional després dels anys de la guerra em va portar a passar molt de temps sense pensar en la geografia, però mai no vaig deixar de llegir llibres relacionats amb aquesta matèria ni vaig deixar d'interessar-me per l'excursionisme. Acostumava a anar d'excursió, juntament amb una bona colla d'antics alumnes de l'Institut-Escola, a fi de conèixer detalladament llocs diversos, sobretot quan va arribar l'època del 600, en què sortíem tres o quatre dies a recórrer indrets del país. En Lluís Solé i Sabarís, veient la meua afecció, em va proposar de fer-me soci, l'any 1970, de la Societat Catalana de Geografia. Jo havia ingressat poc abans al Centre Excursionista de la mà del meu fill gran.

Durant uns anys, des del meu càrrec de secretari de la secció de Geografia, vaig abocar-me a col·laborar amb els companys del Centre; sobretot en la realització d'unes excursions mensuals de caràcter familiar, que encara avui dia se segueixen organitzant i que em van permetre d'anar acompanyat de la meua dona i dels meus fills. En el transcurs de cadascuna d'aquestes excursions m'encarregava d'explicar, principalment al jovent, les característiques geogràfiques dels indrets que resseguíem. Aquestes explicacions les acompanyava amb concursos, endevinalles i anècdotes que hi feien referència. Tota aquella activitat que desenvolupava al Centre Excursionista m'agradava força, però la propos-

ta d'en Solé i Sabarís em va semblar molt atractiva, i així va ser com vaig entrar a formar part de la Societat, i més endavant de la seva junta de govern.

Quines circumstàncies us han portat, a partir de l'any 1991, a fer-vos càrrec de la presidència de la Societat Catalana de Geografia, en substitució de Lluís Casassas?

Al juny de l'any 1991 ens vam trobar, a la Junta, amb un problema formal que no permetia la continuïtat, com a president de la Societat, al doctor Lluís Casassas: per imperatius dels estatuts de l'Institut d'Estudis Catalans, del qual, com ja sabeu, és filial la Societat, no era possible la seva reelecció. La junta de govern presidida per ell havia iniciat, anys enrere, un programa dens i eficaç, i en aquells moments encara quedava molta feina per fer. Davant aquesta situació es va optar per elegir, com a president, una persona capaç de mantenir la cohesió interna de l'equip directiu. I és així com, proposat el meu nom per un grup de socis, arribo a presidir l'entitat.

El meu propòsit personal des d'aleshores ha estat continuar el camí marcat per Lluís Casassas i el seu equip col·laborador, aprofundint en allò que podríem dir que ha estat la raó de ser de la Societat des de la seva fundació: un lloc d'encontre de totes les persones del país interessades pel territori, amb independència de jerarquies, de gremis i d'interessos acadèmics o corporatius, des d'excursionistes fins a científics reconeguts, passant per persones de camps molt diversos però amb un punt en comú: l'interès per la geografia.

Després de totes les coses que ens heu estat explicant al llarg de la conversa, se'ns acut una darrera pregunta, gairebé obligada: si algú us demanés, en poques paraules, què és per a vós la geografia, què li diríeu?

Doncs li diria que per a mi, per la meua manera de ser i de pensar, la geografia és senzillament estimar el país. Aquesta visió m'ha portat a centrar-me en l'estudi del territori de Catalunya, i sobretot el de Cabacés. Es podria dir que és una visió particularista, que en certa manera m'ha fet oblidar la geografia universal, però en el meu cas és així. M'apassiona el territori que tinc més a prop. M'interessa i m'atreu tot el que és geografia: la delimitació de les comarques, l'orografia, els assentaments de població, però sempre i quan els pugui situar en el marc concret del país. Per a mi, aquest és l'aspecte fonamental.

* * *

De nou al carrer, ja gairebé de nit, després d'haver posat el punt final a la conversa, vénen a la memòria les paraules de Josep Pla citades al principi de l'escrit. La senzillesa, la fidelitat a les coses més elementals i properes, és una virtut que sovint oblidem i que, en canvi, moltes vegades ens permetria entendre els problemes més complexos. Vicenç Biete ens ho ha recordat amb les seves paraules; també, amb el seu testimoniatge. Hi ha lliçons de les quals val la pena prendre'n nota.

Apèndix. Obra escrita de Vicenç Biete

Treballs monogràfics

- «Toponímia de Cabacers i el seu terme», dins *Revista Catalana de Geografia*, núm. 5 a 8. Barcelona, 1979 (Separata l'any 1983).
Cabacés. Documents i escrits. Cabacés, 1985.
Cabacés. Un poble al peu de Montsant. Cabacés, 1991.

Articles i ressenyes

- «Acotacions, de Cabacers estant», dins «Toponímia del terme de la Palma d'Ebre», dins *Societat d'Onomàstica. Butlletí interior*, núm. XI. Barcelona, 1983.
- «La carretera», dins *El Sitjar*, núm. 3. Cabacés, juny 1983.
- «L'estany de Montsant», dins *El Sitjar*, núm. 4. Cabacés, juliol-agost 1983.
- «En el 125 aniversari del Pare Navàs», dins *El Sitjar*, núms. 5 i 6. Cabacés, setembre-octubre 1983.
- «El perquè de "Cabacers"», dins *El Sitjar*, núm. 6. Cabacés, octubre 1983.
- «Entorn als noms de lloc», dins *El Sitjar*, núms. 7 i 8. Cabacés, novembre-desembre 1983.
- «Santa Maria de Vallclara, l'efímer monestir de Cabacés», dins *El Sitjar*, núms. 9, 10, 11 i 12. Cabacés, gener-maig 1984.
- «Costums i tradicions del nostre poble», dins *El Sitjar*, núms. 14 a 22. Cabacés, setembre 1984-primavera 1986.
- «El Pare Navàs i la «batalla de Saragossa», dins *El Sitjar*, núm. 18. Cabacés, primavera 1985.
- «La Inquisició condemna un veí del nostre poble», dins *El Sitjar*, núm. 23. Cabacés, hivern 1986.
- «Longí Navàs», dins *El Sitjar*, núm. 23. Cabacés, hivern 1986.
- «Relacions entre la toponímia i la geografia: l'exemple de Cabacés», dins *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 24. Barcelona, desembre 1990.
- «L'ensenyament de Lluís Solé Sabarís», dins *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 25. Barcelona, març 1991.
- «Salutació», dins *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núms. 28 i 29. Barcelona, juny-setembre 1991.
- «Enric Moreu-Rey: Comiat i reconeixença», dins *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 32. Barcelona, març 1992.
- «La vocació geogràfica de Lluís Casassas i la seva pregona dedicació a la Societat Catalana de Geografia», dins *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núms. 33 i 34. Barcelona, desembre 1992.
- «Lluís Casassas i Simó a la Societat Catalana de Geografia: un balanç encoratjador i un record inesborrable, en col·laboració amb Enric Bertran i González i Montserrat Cuxart i Tremps», dins *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núms. 33 i 34. Barcelona, desembre 1992.

- «Cabacés: més de mil dos-cents anys», dins *Programa de Festa Major*, Cabacés, 1993.
- «La publicació dels articles en record de Lluís Casassas i Simó», dins *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 35. Barcelona, juny 1993.
- «Parlament amb motiu del descobriment a Capellades d'un monument en honor del Dr. Lluís Solé Sabarís», dins *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 36. Barcelona, desembre 1993.
- «Lluís Casassas i Simó i la Societat Catalana de Geografia. En col·laboració amb Enric Bertran i González i Montserrat Cuxart i Tremps, dins *Professor Lluís Casassas. Geografia i territori*, Barcelona, 1993.
- «Presentació, dins *Tercer encuentro de geografía Catalunya-Euskal Herria*, Barcelona, 1993.
- «La justícia a la Baronia de Cabacés», dins *Programa de Festa Major*, Cabacés, 1994.
- «Eines i estris del camp a Cabacés, dins *Programa de Festa Major*, Cabacés, 1995.
- «Població i sanitat a Cabacés (segles XVI-XVIII)», dins *Programa de Festa Major*, Cabacés, 1996.
- «Noms de carrer barcelonins d'origen insòlit, dins *Societat d'Onomàstica. Butlletí interior*, núm. LXVI. Barcelona, setembre 1996.
- «Primer Premi Lluís Casassas i Simó», dins *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 42. Barcelona, setembre 1996.

Vicenç Biete, en dos moments de l'entrevista al seu domicili de Barcelona.